

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКА ДЕРЖАВНА ІНЖЕНЕРНА АКАДЕМІЯ

Коханська Анастасія Ігорівна

УДК 336.71:33.053.23

УПРАВЛІННЯ АКТИВНИМИ ТА ПАСИВНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ
КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Спеціальність 8.03050801 «Фінанси і кредит (за спеціалізованими
програмами)»

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи на здобуття кваліфікації
магістра з фінансів і кредиту

Запоріжжя – 2016

Робота виконана на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування Запорізької державної інженерної академії Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів
Запорізької державної інженерної академії
Фатюха Вікторія Володимирівна

Офіційний рецензент: Викладач економічних дисциплін
вищої категорії Запорізького
електротехнічного коледжа ЗНТУ
Корнілова Ірина Владиславівна

Захист кваліфікаційної роботи магістра відбудеться 15 січня 2016 року о 9.00 на засіданні Екзаменаційної комісії із захисту магістерських робіт в Запорізькій державній інженерній академії за адресою: 68000, м. Запоріжжя, пр. Леніна, 226, ауд. Л414.

З магістерською роботою можна ознайомитися на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування Запорізької державної інженерної академії.

Секретар Екзаменаційної комісії

Ляшенко О.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасний кризовий стан економіки України загалом, та банківської системи, зокрема, ставлять комерційні банки в умови, коли необхідно знаходити нові підходи щодо проведення та регулювання банківських операцій. Банки, щоб утриматись на ринку фінансових послуг та протистояти зовнішнім викликам, повинні не тільки вдосконалювати надання своїх операцій та послуг, а і вдосконалювати методи управління та аналізу ними.

Основною метою управління банківськими операціями є впровадження таких заходів, які б мінімізували вплив негативних зовнішніх чинників та максимально використовували зовнішні можливості шляхом мобілізації внутрішніх ресурсів банку в кожній конкретній ситуації. Досягненню поставлених цілей сприяє вирішення таких окремих задач банківського менеджменту: підвищення ефективності окремо узятої операції; забезпечення її надійності; оптимізація структури та обсягу здійснюваних операцій; аналіз динаміки руху ресурсів; прогнозування короткострокових та довгострокових модифікацій ринкової ситуації; дотримання умов збалансованості ресурсів; управління ліквідністю та ризиками.

Розробка концепції управління, направленої на вирішення поставлених задач, повинна здійснюватися на основі аналізу суттєвості різноманітних банківських операцій, визначення їхньої рентабельності та надійності, обліку взаємного впливу на стан балансу банку, надійності й ліквідності його ресурсів, вивчення тенденцій розвитку ринку і модифікацій політичної ситуації. Як відомо, банківські операції класифікуються залежно від того, як вони відображаються у балансі банку та тісно зв'язані із поняттям активів та пасивів банку.

Потреба у науковому обґрунтуванні прийняття управлінських рішень у банківській сфері для узгодженості між активами та пасивами, знаходженні власних підходів, методів та моделей, які будуть задовольняти особливостям економіки України, і обумовлює практичну актуальність теми.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі збалансованості між результатами активних та пасивних операцій комерційного банку, показує, що в них використовуються різні наукові підходи та методи. Проте, таким шляхом можна вирішувати поставлену задачу лише для економіки конкретної країни. В той же час, для України існує дуже мало розробок по розв'язанню цієї проблеми, особливо у сучасних кризових умовах. Комерційні банки нашої країни використовують або здобутки інших країн, що іноді дають неадекватні результати, або користуються так званим «ручним» режимом регулювання, на який витрачаються зайві робітничі ресурси, що, в свою чергу, призводить до гальмування процесу прийняття рішень.

Проте, загальні методологічні, методичні й економіко-організаційні аспекти формування та розвитку банків, банківських операцій, банківських систем відображені в роботах провідних вітчизняних і зарубіжних економістів: О. Андропова, О. Барановського, І. Бураковського, К. Данильченка, Е. Долана,

Т. Дьюзера, Є. Жукова, О. Заруби, Є. Кілгуса, Р. Кларка, Г. Коробової, Л. Красавіної, К. Кемпбела, О. Лаврушина, В. Лексіса, І. Лукінова, В. Міловидова, О. Мороза, Є. Нікбахта, К. Раєвського, Ж. Рівуара, П. Роуза, М. Савлука, А. Степаненка, В. Усоскіна, В. Ющенко та ін.

Але як ми й зазначали, вивчення та аналіз опублікованих за даною проблематикою матеріалів, методологічних концепцій, методичних підходів та практичних розробок дозволили зробити висновок про те, що питання пошуку й формування концептуальних і методологічних підходів до вирішення задачі ефективного управління банківськими операціями в кризових умовах недостатньо розроблені як у науковому, так і в організаційно-методологічному аспектах. Це негативно впливає на оцінку ефективності діяльності банківських установ, і взагалі на стабільність функціонування фінансово-кредитної системи.

Об'єктивна необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень і прикладних розробок, з метою удосконалення управління банківськими операціями, з орієнтацією на визначення банківської системи як складової фінансово-кредитних відносин, зумовила актуальність теми кваліфікаційної роботи магістра.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи магістра – розробка теоретико-методологічних підходів до підвищення ефективності управління банківською діяльністю, обґрунтування науково-методичних принципів створення нових підходів до управління банківськими ресурсами, які забезпечують збалансований підхід до управління активними та пасивними операціями комерційних банків в умовах ризиків і невизначеностей функціонування мікро - та макросередовища.

Відповідно до мети дослідження, в роботі поставлені і вирішені наступні завдання:

- з'ясувати сучасні підходи до класифікації банківських операцій;
- дослідити теоретико-методичні основи аналізу та управління пасивними та активними операціями банку;
- проаналізувати фінансово-господарську діяльність ЗАТ «А- банк»;
- дослідити та проаналізувати активні та пасивні операції ЗАТ «А-банк»;
- розробити та запропонувати комплекс заходів з підвищення ефективності формування і використання депозитних ресурсів ЗАТ «А-банк»;
- обґрунтувати впровадження новітніх фінансових інструментів та удосконалення банківської діяльності ЗАТ «А-банк» в сфері інвестування.

Об'єкт дослідження – управління активними та пасивними операціями банку.

Предмет дослідження – активні та пасивні операції комерційного банку у вузькому розумінні, що представлені операціями кредитування, інвестування клієнтів та надання депозитних послуг.

Методи дослідження: вертикальний та горизонтальний, описовий, спостереження, порівняльний, системного аналізу, структурно-функціональний.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти України з питань функціонування та регулювання банківської

діяльності, матеріали науково-практичних конференцій, монографії, збірники, дані річних звітів, періодичні видання вітчизняних та міжнародних організацій, наукові дослідження та публікації, розміщені в мережі Інтернет.

Наукова новизна полягає у комплексному дослідженні та обґрунтуванні теоретико-методичних та практичних підходів до управління активними та пасивними операціями банку. Основні наукові результати магістерської роботи, які характеризують новизну, полягають у наступному:

вдосконалено:

- методичні підходи до оцінювання конкурентної позиції ЗАТ «А-банк» та вдосконалено систему показників для оцінки якості депозитного портфеля, її оптимізації та ефективної комбінації ресурсів, яка, на відміну від інших, дозволяє оцінити реальний стан депозитного портфеля банку, як станом на відповідну дату, так і в динаміці. Це дає змогу на основі отриманих даних зробити висновки щодо якості депозитних ресурсів, якими розпоряджається банк, і визначити напрями її поліпшення на перспективу.

– методичні підходи до формування оптимального портфеля фінансових інструментів ЗАТ «А-банк» шляхом застосування побудованої економіко-математичної моделі, яка, на відміну від інших, впроваджується «з нуля», та за допомогою якої за заданого рівня ризику можна сформувавши оптимальний портфель фінансових інструментів з урахуванням ймовірності дохідності його складових й здійснювати моніторинг портфеля в мінливому економічному просторі.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та пропозиції дають можливість використовувати отримані результати в практичній діяльності комерційних банків України в процесі управління активними та пасивними операціями, зокрема, при розробці депозитної стратегії та при формуванні інвестиційного портфеля. Положення і рекомендації, розроблені в магістерській роботі, покликані сприяти удосконаленню механізму функціонування банківських установ, підвищенню ефективності управління ключовими сферами банківської діяльності.

Апробація результатів магістерської роботи. Основні положення і результати дослідження оприлюднено, обговорено та схвалено на III Міжнародній науково-практичній конференції “Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія і практика” (Запоріжжя, КПУ, 20 листопада 2015 р.).

Обсяг та структура магістерської роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, списку використаних джерел, додатків. Кваліфікаційна робота магістра містить 134 сторінки, 29 таблиць, 26 рисунків. Список використаних джерел налічує 55 найменувань. Робота також містить 6 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми кваліфікаційної магістерської роботи, сформульовано мету і основні завдання дослідження, викладено методологічну основу і методи дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення роботи.

У першому розділі **«Теоретичні аспекти управління активними та пасивними операціями комерційного банку»** з'ясовано сучасні підходи до класифікації банківських операцій; досліджено теоретико-методичні основи аналізу та управління пасивними та активними операціями банку.

До базових банківських операцій належать 16 операцій, які й визначають банк як фінансову установу. В Енциклопедії банківської справи України банківські операції визначаються як сукупність різних видів і напрямів діяльності банку у сфері фінансово-кредитних відносин з метою одержання прибутку: залучення грошових коштів і їх розміщення; здійснення кредитування і розрахунків, емісійна діяльність; купівля і продаж цінних паперів та валютних цінностей; касове обслуговування юридичних і фізичних осіб; зберігання, купівля та продаж банківських металів тощо. На противагу цьому, банківські послуги трактуються як певний набір дій банківської установи, які здійснюються на замовлення та в інтересах клієнтів у сфері грошово-кредитних відносин без залучення додаткових резервів. У банківській практиці донині немає єдиного підходу до класифікації банківських операцій. Банківські операції можна класифікувати за такими ознаками: залежно до специфіки банківської діяльності (специфічні банківські операції (традиційні) та неспецифічні банківські операції (нетрадиційні)); залежно до плати за надані операції та послуги (платні, неплатні); залежно від порядку формування і розміщення фінансових ресурсів банку (активні, пасивні); залежно від суб'єктів, яким надаються банківські операції (для юридичних осіб, для фізичних осіб); залежно від руху матеріальних продуктів (пов'язані з рухом матеріального продукту, чисті банківські операції). Ми вважаємо за доцільне класифікувати банківські продукти залежно від їхнього економічного змісту. Всі види діяльності комерційних банків поділимо на три групи: пасивні операції; активні операції; послуги. Такий поділ умовний, класифікаційна ознака банківської операції залежить від того, у якій частині балансу вона відображається. Тобто по активам балансу будуть відображатися результати активних операцій, по пасивам – пасивних операцій (табл. 1). Результати послуг по балансу не відображаються, тому ще вони мають назву позабалансових. За результатами активних операцій у банку формуються процентні доходи, за результатами пасивних операцій – процентні витрати.

Наше магістерське дослідження ми проводили, опираючись на обсяг тих чи інших операцій у структурі балансу. Так, майже 80% активів займає кредитно-інвестиційний портфель, тому ми зосередились безпосередньо на дослідженні активних кредитних та інвестиційних операцій. У пасивах питома вага належить депозитному портфелю, тому ми й досліджували пасивні депозитні операції.

Операції, за допомогою яких комерційні банки формують свої ресурси, називаються пасивними. Пасивні операції забезпечують формування ресурсів банку, необхідних йому зверх власного капіталу для здійснення нормальної діяльності, забезпечення ліквідності та одержання доходу.

Таблиця 1

Класифікація активних та пасивних операцій

Активні операції, які відображаються у активі баланса банку		Пасивні операції, які відображаються у пасиві баланса банку	
Грошові кошти	Акумулявання коштів на кореспондентському рахунку в НБУ. Акумулявання коштів у касі. Розміщення коштів на кореспондентських рахунках в інших банках (рахунки ностро). Розміщення коштів у депозити в інших банках	Власні ресурси	Формування статутного капіталу. Формування резервного фонду. Формування страхових фондів. Формування фондів економічного стимулювання. Формування інших фондів спеціального призначення. Формування і розподіл прибутку
Кредитний портфель	Надання кредитів юридичним особам у національній та іноземній валютах (в іноземній валюті на даний момент лише підприємствам-експортерам). Надання кредитів у національній валюті фізичним особам. Надання міжбанківських кредитів у національній та іноземній валютах	Залучені ресурси	Мобілізація коштів вкладників (юридичних та фізичних осіб) на рахунки на вимогу (поточні, бюджетні). Мобілізація коштів банків-кореспондентів на кореспондентські рахунки, відкриті в конкретному банку (рахунки лоро). Мобілізація коштів вкладників на строкові депозитні рахунки. Мобілізація коштів інших банків на строкові депозитні рах.
Цінні папери на продаж	Вкладення в державні та корпоративні цінні папери на продаж	Позичені ресурси	Отримання кредитів від інших комерційних банків. Отримання кредитів у НБУ. Емісія та розміщення власних боргових цінних паперів банку
Інвестиційний портфель	Вкладення в державні та корпоративні цінні папери на інвестиції. Вкладення в статутні фонди підприємств та організацій		
Майно та нематеріальні активи	Вкладення в основні засоби. Вкладення в товарно-матеріальні цінності. Вкладення в нематеріальні активи		

Пасивні операції банку можуть здійснюватися у формі: залучення коштів на депозитні рахунки – поточні, строкові, ощадні та інші; недепозитного

залучення коштів: одержання позичок на міжбанківському ринку, позичок НБУ, випуск банківських облігацій, векселів та інших зобов'язань. Основний вид пасивних операцій – залучення коштів на банківські рахунки всіх видів: поточні, строкові, ощадні, валютні та інші. Всі кошти, залучені на банківські рахунки, прийнято називати депозитами, а ці операції – депозитними. Депозити слугують важливим джерелом коштів, завдяки яким банки формують переважну частину своїх дохідних активів. Недепозитні кошти найчастіше залучаються для підтримання ліквідності банків.

Управління депозитними операціями – це сукупність стратегічних і тактичних заходів, які проводить комерційний банк з метою залучення тимчасово вільних грошових коштів клієнтів, та утворення на цій основі кредитних ресурсів. Процес управління поділяється на декілька етапів: а) прогнозування (свот-аналіз депозитної діяльності; оцінка зовнішнього середовища та кон'юнктури) та планування (депозитна політика, визначення груп цільового впливу); б) організація залучення коштів (маркетингові підходи, нові продукти, аналіз продуктової, цінової та збутової політики); в) аналіз ресурсного потенціалу (аналіз і оцінка стану і структури ресурсів, аналіз динаміки, аналіз і оцінка витрат); г) контроль (моніторинг собівартості і беззбитковості, узгодження з напрямками розміщення). Застосовуються цінові та нецінові методи управління. Передумовою здійснення науково обґрунтованого управління депозитними операціями комерційного банку є попередній аналіз стану, структури і використання ресурсної бази та пасивних операцій. Метою аналізу депозитних ресурсів банку є оцінка та визначення шляхів оптимізації їх структури за двома критеріями: зниження середньої вартості ресурсів банку; підвищення стабільності ресурсної бази та надійності банку в цілому.

Мобілізовані шляхом здійснення пасивних операцій грошові кошти засновників банку, вкладників, кредиторів та інвесторів комерційні банки розміщують по різних напрямках через проведення активних операцій. Активні операції банків полягають у діяльності, пов'язаній із розміщенням мобілізованих банком ресурсів у депозити, кредити, інвестиції, основні фонди і товарно-матеріальні цінності при раціональному розподілі ризиків за окремими видами операцій з метою отримання прибутку, забезпечення діяльності та підтримання необхідного рівня ліквідності.

Як ми зазначали, найбільшу питому вагу у активах банку займають кредити, надані клієнтам, вони ж є й найбільш дохідним активом. У процесі управління кредитною діяльністю банку об'єктами є не лише кожна окрема кредитна операція, а й сукупність усіх наданих банком кредитів з їх взаємовпливом і взаємозалежністю, тобто кредитний портфель банку.

Кредитний портфель – це сукупність усіх кредитів, наданих банком для одержання доходів. Обсяг кредитного портфеля оцінюється за балансовою вартістю всіх кредитів банку, у тому числі прострочених, пролонгованих, сумнівних. У структурі банківського балансу кредитний портфель розглядається як одне ціле та складова активів банку, котра характеризується показниками дохідності та відповідним рівнем ризику. Головна мета процесу управління кредитним портфелем, зокрема, та кредитною діяльністю банку,

взагалі, полягає в забезпеченні максимальної дохідності за допустимого рівня ризику. В сучасних умовах діяльності комерційних банків, і особливо в умовах фінансово-економічної кризи, суттєво зростає значення аналізу кредитного портфеля банку, і він перетворюється на одну з найважливіших частин аналізу банківської діяльності, як складової системи управління кредитною установою.

Аналіз кредитного портфеля потребує дослідження його структури в розрізі груп ризику, ступеня забезпеченості, галузевої структури, форм власності позичальників і т.п., а також вивчення динаміки кожної групи, сегментації кредитного портфеля. Пропонуємо наступну методику аналізу кредитної діяльності банку: 1) аналіз стану кредитних ресурсів; 2) аналіз захищеності кредитного портфеля від втрат; 3) аналіз формування кредитних процентних ставок; 4) аналіз оборотності кредитної маси; 5) аналіз доходів банку від кредитних операцій; 6) аналіз ефективності кредитної діяльності та впливу факторів, що її обумовлюють; 7) аналіз кредитного і відсоткового ризику.

Наступним за дохідністю видом діяльності банку є інвестиційна діяльність та формування інвестиційного портфеля. Управління інвестиційним портфелем здійснюється в рамках загальної стратегії функціонування банку, відповідно до портфельних стратегій: низького ризику і високої ліквідності; високої прибутковості і високого ризику; довгострокових вкладень; спекулятивна й ін. Управління інвестиційним портфелем включає планування, аналіз і регулювання складу портфеля і містить у собі здійснення діяльності по його формуванню і підтримці з метою досягнення поставлених інвестором перед портфелем цілей, при збереженні необхідного рівня його ліквідності і мінімізації витрат, пов'язаних з ним.

У другому розділі **«Комплексне дослідження активних та пасивних операцій ЗАТ «А-банк»** ми здійснили аналіз його фінансово-господарського стану, загалом, та дослідили та проаналізували його активні та пасивні операції, зокрема.

ЗАТ «А-БАНК» відноситься до банків III групи та на початок 2015 р. займає 26 позицію із 33 банків в III групі (в 2014 р. займав 18 позицію зі 122 в IV групі).

В магістерській роботі ми провели аналіз фінансових ресурсів банку та джерел їх формування за допомогою вертикального та горизонтального аналізу фінансової звітності, розрахували основні показники фінансово-господарського стану. Аналіз проводився за період з 01.01.2012 р. по 01.01.2015 р.

За результатами проведеного аналізу можна стверджувати, що показники фінансово-господарського стану у нормі, валюта балансу зростала. Враховуючи умови, в яких зараз доводиться працювати вітчизняним банкам, можна констатувати, що керівництво банку веде ефективну політику, і, як наслідок, має задовільний фінансово-господарський стан. Також, особливо ми проаналізували прибутковість банку. Для цього ми провели горизонтальний аналіз Форми 2, тобто звіту прибутки та збитки, структурували доходи та витрати банку, прослідкували їх динаміку та загальний обсяг, а також розрахували

показники прибутковості та рентабельності. Також можемо зробити висновок, що банк має стабільний прибуток, із тенденцією до зростання (табл. 2).

Таблиця 2

Результати розрахунку основних показників рентабельності ЗАТ «А-банк»

№	Найменування показника	Станом на			Абсолютне відхилення	
		01.01. 2013 р.	31.12. 2013 р.	31.12. 2014 р.	2013/2012 р.	2014/2013 р.
1	Рентабельність активів, % (ROA)	0,15	0,50	0,48	0,35	-0,02
2	Рентабельність дохідних активів, %	0,15	0,51	0,49	0,36	-0,02
3	Рентабельність загального капіталу, %	1,43	5,5	5,08	4,07	-0,42
4	Рентабельність статутного фонду (ROE)	2,14	8,7	8,5	6,56	-0,2
5	Продуктивність праці середньорічного працівника, грн.	141,68	574,47	558,89	432,79	-15,58
6	Чиста процентна маржа	11,76	9,1	12,42	-2,6	3,32
7	Чистий СПРЕД	23,02	21,8	41,53	-1,22	19,7

Також ми проаналізували основні активні та пасивні операції банку, зокрема, проаналізували кредитно-інвестиційний та депозитний портфель банку.

На рис.1 зображено динаміку кредитно-інвестиційного портфеля банку.

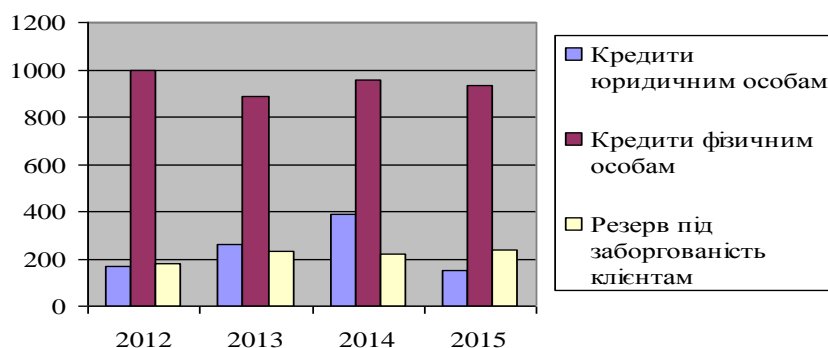

Рис. 1. Динаміка кредитного портфеля ЗАТ «А-банк»

Бачимо, що станом на 01.01.2015 р. обсяг портфеля найменший за аналізовані роки, що вказує на зменшення кредитної активності банку. В

кредитно-інвестиційному портфелі банку питома вага належить кредитам фізичним особам. Економіка кредитується в значно менших обсягах, а станом на кінець періоду взагалі рівень кредитування мінімальний.

Також ми провели аналіз масштабів кредитної діяльності (табл. 3).

Таблиця 3

Аналіз масштабів кредитної діяльності ЗАТ «А-банк»

Показник	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015
1. Кредитні вкладення	1017,84	915,20	1122,38	854,52
2. Загальні активи	1357,81	1796,81	2147,39	2183,09
Питома вага кредитів у загальних активах, %	75,0	50,9	52,3	39,1

Аналіз масштабів кредитної діяльності наглядно відображає реальний стан кредитного портфеля. Станом на 01.01.2012 р. питома вага кредитів у загальних активах складала 75%. У 2013 р. цей показник становив 50,9%, а на кінець аналізованого періоду взагалі склав 39,1%. Це свідчить про заморожування кредитної діяльності, яке сталося внаслідок загальної фінансово-економічної кризи в Україні.

Депозити ми аналізували стосовно юридичних та фізичних осіб, які поділяються на строкові та до запитання, та розраховували їх частку у зобов'язаннях.

На рис. 2 зображено динаміку депозитів юридичних осіб. За 2012 р. депозити юридичних осіб зросли на 159,17 млн. грн. (зростання на 215,9%). Депозити до запитання збільшилися із 30,96 млн. грн. до 92,32 млн. грн. (на 61,36 млн. грн., ріст склав 298,2%). Строкові депозити також зросли на 97,90 млн. грн. (ріст склав 192%). Частка депозитів юридичних осіб зросла за рік із 11,63% до 18,33%. За 2013 р. депозити юридичних осіб зменшилися на 51,12 млн. грн. При чому зменшилися строкові депозити на 134,6 млн. грн. (відносне відхилення склало 34,1%), що свідчить про погіршення загальної економічної ситуації в країні (юридичні особи не мають вільних коштів).

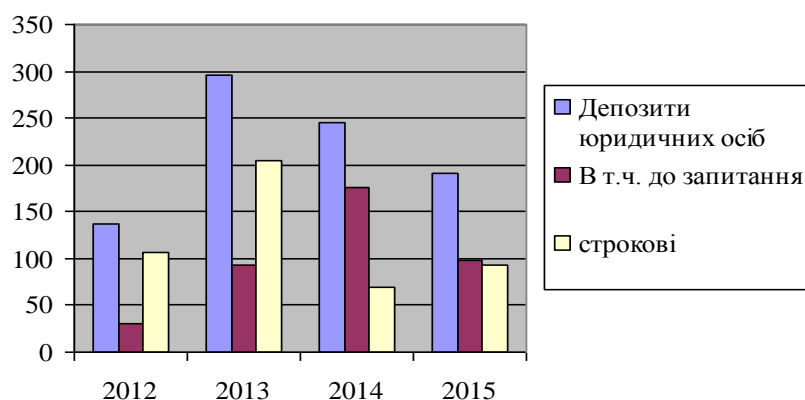

Рис.2. Динаміка депозитів юридичних осіб ЗАТ «А-банк»

Але зросли депозити до запитання (або кошти на поточних рахунках суб'єктів господарювання). Станом на 01.01.2013 р. вони склали 92,32 млн. грн., а на кінець року вже 175,7 млн. грн. Частка депозитів юридичних осіб в загальних зобов'язаннях зменшилася з 18,33% до 12,59%. За 2014 р. депозити юридичних осіб ще більше зменшилися з 245,4 млн. грн. до 191,33 млн. грн. (на 54,06 млн. грн.), що свідчить про погіршення ситуації в економіці України внаслідок кризи та початку бойових дій. Депозити до запитання зменшилися на 76,96 млн. грн. Строкові депозити незначно зросли з 69,69 млн. грн. до 92,59 млн. грн. Частка депозитів юридичних осіб в загальних зобов'язаннях знову зменшилася з 12,59% станом на 01.01.2014 р. до 9,69% на кінець року.

На рис. 3. подано динаміку депозитів фізичних осіб.

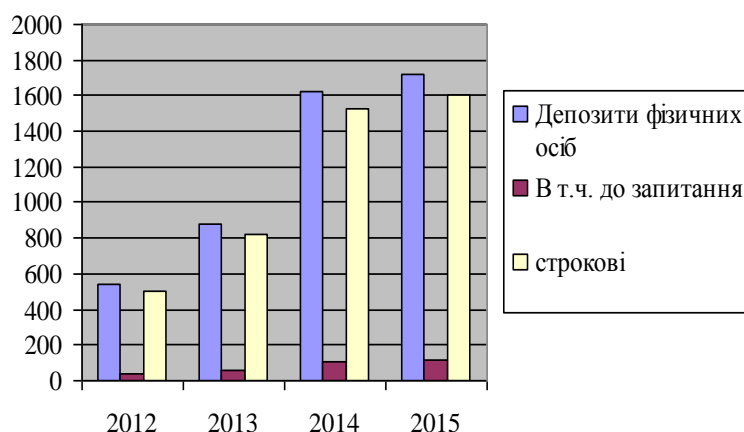

Рис.3. Динаміка депозитів фізичних осіб ЗАТ «А-банк»

За 2012 р. відбулося зростання й депозитів фізичних осіб. Вони зросли з 541,89 млн. грн. до 879,30 млн. грн. (абсолютне відхилення склало 337,41 млн. грн., у відсотковому співвідношенні ріст 162%). Зросли як депозити до запитання, так і строкові депозити.

Депозити до запитання зросли на 18,43 млн. грн., строкові – на 318,97 млн. грн. Частка депозитів фізичних осіб збільшилася з 45,91% до 54,36%. У 2013 р. депозити фізичних осіб зросли на 747,19 млн. грн. (ріст 185%). Зріс обсяг депозитів до запитання з 56,24 млн. грн. до 101,56 млн. грн. (ріст 180,6%). Строкові депозити фізичних осіб також збільшилися з 823,06 млн. грн. до 1524,93 млн. грн.

Частка депозитів фізичних осіб у загальних зобов'язаннях зросла з 54,36% до 83,45%. Тобто можна констатувати, що зобов'язання банку переважно складаються із депозитів фізичних осіб. Депозити фізичних осіб за 2014 р. дещо зросли. Так, станом на 01.01.2014 р. вони склали 1626,49 млн. грн., а на кінець року – 1722,82 млн. грн. (зростання на 93,32 млн. грн., або 105,9%). Зросли депозити до запитання – на 19,16 млн. грн. Строкові депозити зросли на 77,16 млн. грн., або на 105,1%. Частка депозитів фізичних осіб в загальних зобов'язаннях на кінець аналізованого періоду складає 87,21%.

На рис. 4. зображено загальну структуру та динаміку складових депозитного портфеля ЗАТ «А-банк».

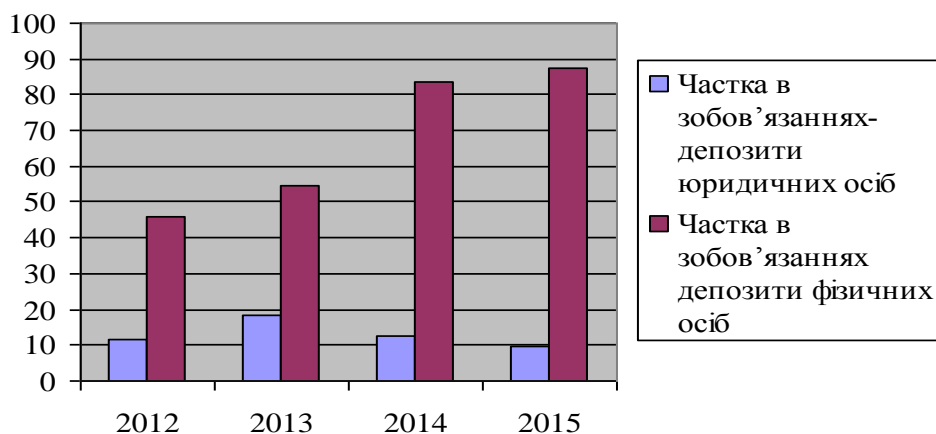

Рис.4. Динаміка складових депозитного портфеля ЗАТ «А-банк»

Як бачимо, найбільшу питому вагу у структурі загальних банківських зобов'язань займають депозити фізичних осіб, які протягом аналізованого періоду зростали. Депозити юридичних осіб мають значно меншу питому вагу і мають тенденцію до зниження.

Банку необхідно постійно вдосконалювати старі й упроваджувати нові форми і методи залучення різних категорій вкладників, а саме: вести науково-дослідну, аналітичну роботу, активно використовувати рекламу, маркетинг, розширювати ділові контакти з клієнтами, але все це може бути можливим лише за умови поліпшення загальної фінансово-економічної ситуації.

В третьому розділі «**Управління активними та пасивними операціями ЗАТ «А-банк» в сучасних умовах**» ми розробили та запропонували комплекс заходів з підвищення ефективності формування і використання депозитних ресурсів ЗАТ «А-банк»; обґрунтували впровадження новітніх фінансових інструментів та удосконалення банківської діяльності ЗАТ «А-банк» в сфері інвестування.

Як перспективний напрям удосконалення депозитних операцій ЗАТ «А-банк» можна запропонувати розширення кола депозитних рахунків клієнтів з різноманітним режимом функціонування, що надаватиме вкладникам банку додаткові можливості по використанню своїх коштів із прийнятним рівнем доходів. Ефективним методом додаткового залучення банком ЗАТ «А-банк» коштів на депозити може стати застосування комплексного обслуговування клієнтури. Крім традиційного кредитно-розрахункового та касового обслуговування, банк надаватиме своїм клієнтам низку додаткових послуг. Постійне розширення діапазону послуг, зниження їх вартості, покращення якості кредитно-розрахункового та касового обслуговування, надання різноманітних консультацій сприятимуть збільшенню обсягів кредитних ресурсів банку, забезпечуючи йому належний рівень прибутковості при здійсненні активних операцій. Важливим моментом у реалізації депозитної стратегії є залучення та утримання ЗАТ «А-банк» заможних клієнтів, у т. ч. фізичних осіб. З метою вирішення даних задач запропоновано комплекс заходів, представлений на рисунку 5.

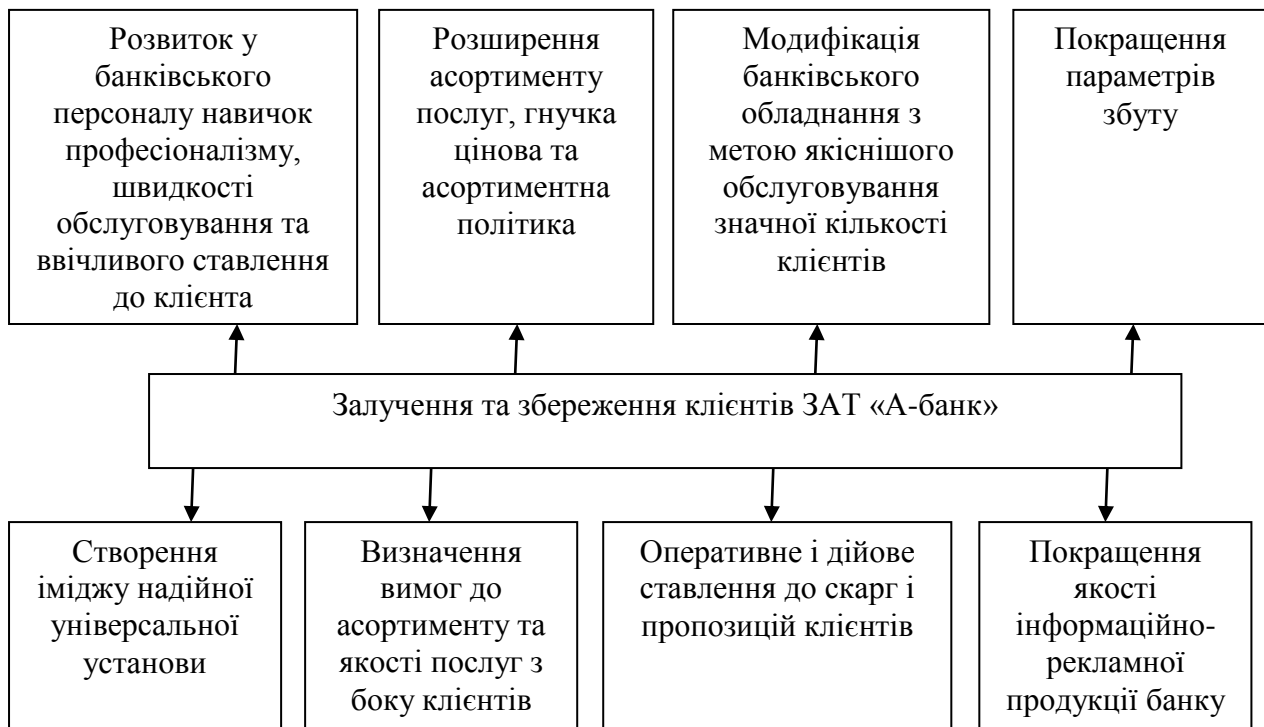

Рис. 5. Комплекс заходів щодо збереження існуючих та залучення нових клієнтів ЗАТ «А-банк»

Ми провели якісну та кількісну оцінку показників, які найсуттєвіше впливають на конкурентну позицію депозитної політики банку та їх ранг.

Отже, банк має рейтинг 35. Це не найкращий показник і свідчить про те, що банку потрібно працювати в цьому напрямку, аби підвищити свої конкурентні позиції. ЗАТ «А-банк» займає незначну частку на ринку банківських послуг. Наявність розповсюдженої мережі філій робить банк більш доступним для клієнтів, але «А-банк» цим похвалитися не може. Однією з позитивних рис банку є швидке реагування на зміни відсоткових ставок за депозитами на ринку. Це зменшує ризик втрати коштів банком і збільшує рівень стабільності на ринку банківських послуг. Також ми розрахували показники аналізу ефективності формування і використання депозитних ресурсів банку. Результати наших розрахунків свідчать про неефективне формування та використання депозитних ресурсів в ПАТ «А-банк».

За допомогою аналізу структури активів ПАТ «А-банк» і темпів зростання основних показників його діяльності та порівняльного аналізу вкладень в інвестиційні кредити та фінансові інструменти виявили основні проблеми оптимального розподілу інвестиційних ресурсів (табл. 4).

У 2011 – 2012 роках вкладення в цінні папери взагалі відсутні. Станом на 31.12.2013 р. вкладення в цінні папери з'явилися, але її частка мізерна – лише 0,2% в загальному обсязі активів. У 2014 р. приріст інвестиційного портфеля склав 200%, але також знаходиться на низькому рівні – 0,3% у структурі сукупних активів. Аналіз структури портфеля фінансових інструментів показав,

що банк віддає перевагу доходам, які він отримує не від володіння цінними паперами, а від торговельних операцій з ними.

Таблиця 4

Масштаби інвестиційної діяльності ПАТ «А-банк»

	Показник	Станом на 31.12.2011	Станом на 31.12.2012	Станом на 31.12.2013	Станом на 31.12.2014
1	Активи	1 357 811	1 796 812	2 147 393	2 183 091
2	Вкладення в цінні папери (тис. грн.)	0	0	3685	7540
2.1	В т.ч. торгові цінні папери	-	-	3685	7540
2.2	інші цінні папери	-	-	-	-
3	Частка цінних паперів в структурі активів (%)	0	0	0,2	0,3

Отже, ЗАТ «А-банк» необхідно розширювати свою інвестиційну діяльність, бо саме невеликі регіональні банки, які обслуговують комунальні підприємства, можуть зайняти нішу на ринку цінних паперів, здійснюючи операції з цими фінансовими інструментами, диверсифікуючи свою діяльність і одержуючи додатковий дохід.

В рамках написання магістерської роботи ми проаналізували підходи до портфельного інвестування і класичних форм оптимізації інвестиційного портфеля. З урахуванням переваг та недоліків наявних моделей ми пропонуємо модель формування оптимального інвестиційного портфеля «з нуля», адже можна вважати, що на сьогодні інвестиційна діяльність банку майже відсутня. Така модель дає змогу знайти частки w_i вкладення грошових коштів в i -ті активи, що максимізували би сподіваний дохід портфеля. Так, якщо дохідність першого активу становить $r_1 = 0,45$, його дисперсія дорівнює $D_1 = 0,05$, а дохідність другого активу – $r_2 = 0,9$ та, відповідно, дисперсія – $D_2 = 0,1$, дохідність третього активу $r_3 = 0,36$, дисперсія – $D_3 = 0,02$, то за заданого рівня ризику портфеля $d_p = 0,03$, згідно з моделлю, у третій актив слід спрямувати $w_3 = 0,181$ усіх коштів, у другий актив $w_2 = 0,489$, а решту – в перший актив $w_1 = 0,330$. При розподілі ресурсів у активи, згідно запропонованих часток, дохідність портфеля фінансових інструментів банку становитиме $r_p = 0,654$, якщо ж кошти розділити порівну між активами, то дохідність такого портфеля буде нижчою $r_p = 0,570$ (табл. 5).

Використовуючи цю модель, менеджери банку можуть формувати оптимальний портфель фінансових інструментів, уводячи до нього будь-які активи, що перебувають в обігу на фінансовому ринку.

Оптимальний портфель фінансових інструментів ЗАТ «А-банк» за
наперед заданого рівня ризику

Активи	Дисперсії активів	Дохідність активів	Оптимальні частки	Дохідність портфеля
Облігації	0,05	0,45	0,330	0,654
Акції	0,10	0,90	0,489	0,570
Векселі	0,02	0,36	0,181	
Заданий рівень ризику портфеля	0,03			

Порівнюючи комбінації з часток, інвестор має змогу здійснювати постійний моніторинг портфеля і змінювати його структуру відповідно до економічної ситуації.

ВИСНОВКИ

В ході виконання кваліфікаційної роботи магістра було досліджено сутність активних та пасивних операцій комерційного банку та механізм їх управління та аналізу, розроблено та обґрунтовано концептуальні засади їх удосконалення, і безпосередньо отримано такі висновки.

З'ясувавши сучасні підходи до класифікації банківських операцій, ми визначили, що банківські операції визначаються як сукупність різних видів і напрямів діяльності банку у сфері фінансово-кредитних відносин з метою одержання прибутку. Банківські операції прийнято класифікувати стосовно їх відображення у балансі банку – на активні та пасивні.

Дослідивши теоретико-методичні основи аналізу та управління пасивними та активними операціями банку, визначили, що пасивними називають операції, за допомогою яких комерційні банки формують свої ресурси. Пасивні операції забезпечують формування ресурсів банку, необхідних йому зверх власного капіталу для здійснення нормальної діяльності, забезпечення ліквідності та одержання доходу. Мобілізовані шляхом здійснення пасивних операцій грошові кошти засновників банку, вкладників, кредиторів та інвесторів комерційні банки розміщують по різних напрямках через проведення активних операцій. Отже, активні операції банків полягають у діяльності, пов'язаній із розміщенням мобілізованих банком ресурсів у депозити, кредити, інвестиції, основні фонди і товарно-матеріальні цінності при раціональному розподілі ризиків за окремими видами операцій з метою отримання прибутку, забезпечення діяльності та підтримання необхідного рівня ліквідності.

Для дослідження було обрано Закрите акціонерне товариство «АКЦЕНТ-БАНК», який відноситься до третьої групи банків. Наразі він динамічно розвивається та надає якісні банківські послуги переважно індивідуальним клієнтам, до 17.06.2013 р. мав статус універсального банку, а з 17.06.2013 р.

набув статус спеціалізованого банку – «ощадний банк». Проаналізували фінансові ресурси банку та джерела їх формування та, зокрема, дослідили показники його фінансово-господарського стану. Отримані результати дозволяють зробити висновок про те, що протягом аналізованого періоду всі показники банку находились у межах норми та мали позитивну динаміку. Враховуючи умови, в яких зараз доводиться працювати вітчизняним банкам, можна констатувати, що керівництво банку веде ефективну політику, і як наслідок, має задовільний фінансово-господарський стан. В грудні 2014 р. серед 101 банка в Україні ЗАТ «А-БАНК» за основними показниками займав наступні місця: фінансовий результат 10,6 млн. грн. – 22 місце (в 2013 р. – 35 місце, у 2012 р. – 61 місце, в 2011 р. – 114 місце); активи 2183 млн. грн. – 44 місце (в 2013 р. – 59 місце, у 2012 р. – 66 місце, у 2011 р. – 82 місце); депозити фізичних осіб – 1722 млн. грн. – 27 місце (в 2013 р. – 31 місце, у 2012 р. – 46 місце, у 2011 р. – 63 місце).

Аналіз кредитного портфеля банку свідчить про заморожування кредитної діяльності, яке сталося внаслідок загальної фінансово-економічної кризи в Україні. Головними пасивними операціями банку є депозитні операції, тому ми проаналізували депозитний портфель «А-банку» за 2012 – 2014 рр. Визначили, що найбільшу питому вагу у структурі загальних банківських зобов'язань займають депозити фізичних осіб. За аналізований період у депозитному портфелі банку відбулося різке зменшення обсягів депозитів юридичних осіб, що вказує на погіршення економічної ситуації в країні. Обсяги ж депозитів фізичних осіб, навпаки, зростали.

В третьому розділі ми розробили та запропонували комплекс заходів з підвищення ефективності формування і використання депозитних ресурсів ЗАТ «А-банк». В роботі проведено оцінювання конкурентної позиції депозитної політики ЗАТ «А-банк» та виконано розрахунок системи показників для оцінки якості депозитного портфеля і оптимізації та ефективної комбінації ресурсів. Ці показники дозволяють оцінити реальний стан депозитного портфеля банку як станом на відповідну дату, так і в динаміці, що дає змогу на основі отриманих даних зробити висновки щодо якості депозитних ресурсів, якими розпоряджається банк, і визначити напрями її поліпшення на перспективу. Наразі ці показники для банку мають середні значення.

Обґрунтовано впровадження новітніх фінансових інструментів та удосконалення банківської діяльності ЗАТ «А-банк» в сфері інвестування. Також побудовано модель формування оптимального інвестиційного портфеля, яка допомагає за заданого рівня ризику, прийнятого для банку, сформувати такий портфель, який при інвестуванні в однакові фінансові інструменти дасть максимальний дохід. Підбір варіантів комбінацій з часток питомої ваги кожного інструмента сприяє зміні структури портфеля та провадженню його моніторингу. Використання пропонованої моделі у практичній діяльності банку сприятиме оптимізації структури портфеля фінансових інструментів, що приведе до збільшення доходності банку та подальшої активізації діяльності банківських установ на фондовому і фінансовому ринках.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Фатюха В.В., Коханська А., Брайловська А. Оцінка ефективності управління кредитним портфелем та іншими операціями банку в умовах нестабільного зовнішнього середовища. – Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції “Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія і практика” (Запоріжжя, КПУ, 20 листопада 2015 р.).

АНОТАЦІЯ

Коханська А. Управління активними та пасивними операціями комерційного банку. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра за спеціальністю 8.03050801 «Фінанси і кредит (за спеціалізованими програмами)». Запорізька державна інженерна академія, Запоріжжя, 2016.

У кваліфікаційній роботі магістра досліджено теоретичні та методичні аспекти управління активними та пасивними операціями комерційного банку; проаналізовано фінансово-господарську діяльність ЗАТ «А-банк» та його активні та пасивні операції; запропоновано комплекс заходів щодо удосконалення управління активними та пасивними операціями банку.

Ключові слова: аналіз, активи, активні операції, депозити, інвестиції, кредити, пасиви, пасивні операції, управління.

АННОТАЦИЯ

Коханская А. Управление активными и пассивными операциями коммерческого банка. - Рукопись.

Квалификационная работа магистра по специальности 8.03050801 «Финансы и кредит (по специализированным программам)». Запорожская государственная инженерная академия, Запорожье, 2016.

В квалификационной работе магистра исследованы теоретические и методические аспекты управления активными и пассивными операциями коммерческого банка; проанализирована финансово-хозяйственная деятельность ЗАО «А-банк» и его активные и пассивные операции; предложен комплекс мероприятий по совершенствованию управления активными и пассивными операциями банка.

Ключевые слова: анализ, активы, активные операции, депозиты, инвестиции, кредиты, пассивы, пассивные операции, управление.

ANNOTATION

A. Kokhanskaya Management active and passive operations of commercial banks. - Manuscript.

Master's qualification work on specialty 8.03050801 "Finance and credit" Zaporozhye State Engineering Academy, Zaporozhye, 2016.

Master's Work in the theoretical and methodological aspects of active and passive transactions of commercial banks; analysis of financial-economic activity of JSC "Bank A-" and its active and passive operations; The complex measures to improve the management of active and passive operations of the bank.

Keywords: analysis of the assets, the assets, deposits, investments, loans, liabilities, passive operation, management